

Filantropi, Folkekoncerter og fornøjelser i Søborg i begyndelsen af århundredet -om Fru Koncertmester Mathilde Marius Hansens Folkekoncerter

Af: Eva Molin, Gladaxe Byarkiv

Verdens navle

Lidt nord for København ligger der en kommune, som vi naturligvis alle kender, nemlig: Gladsaxe. Gladsaxe kan følges helt tilbage til tidlig middelalder, mens bydelen Søborg er af meget nyere dato. Søborg - som bydel - opstod i begyndelsen af århundredet, da man udstykkede én af de største gårde i området i 1901, nemlig: Søborggård.

Det var her, at Villabyen Søborg opstod. I første omgang byggede man huse i kolonihavestil, siden blev kolonihavehusene erstattet af mere eller mindre fantasifulde helårsboliger. De mennesker, der slog sig ned i Villabyen Søborg, kom i vidt omfang fra de københavnske brokvarterer og sammenholdet i den nye bydel var unikt. Tilflytterne var fælles om drømmen om et bedre og sundere liv, langt fra byens larm, travlhed og klaustrofobiske tæthed. For tilflytterne blev Søborg derfor hurtigt verdens navle, det bedste og skønneste sted, man kunne tænke sig.

Pengeløse Overdrev

Set med moderne, rationelle øjne, så var det nu nok så som så med det skønne Søborg. Bydelen opstod på ren landbrugsjord, så der var ingen faciliteter af nogen art. Tilflytterne skulle selv sørge for veje, belysning, kloakering, vandforsyning samt ikke mindst de daglige fornødenheder, der skulle hentes langvejs fra - i reglen helt fra København. Nærmeste sporvogn havde endestation ca. 20 minutters rask spadseregang fra området og turen gik over til tider opblødte hjulspor, grusveje og marker.

Den nye bydel blev hurtigt døbt Pengeløse Overdrev af ovennævnte grunde. Kun den rette pionerånd sikrede overlevelse. Til gengæld kunne store parceller erhverves for ganske små penge og selvbyggerhusene skød op som paddehatte. Den første lokale købmand åbnede i 1905. Det var Carl L. Albrechtsens købmandshandel på hjørnet af Gladsaxevej og Niels Bohrs Alle. Men det var særligt håndværkerne, der tjente deres udkomme i området de første år. I 1912 var der således fire bagere, fire slagtere, 16 kolonial-, vin og delikatessforretninger og 75 håndværkere af forskellig art til et befolkningsunderlag på 4417, hvoraf de 2097 boede i Søborg.

Søborg anerkendes

I 1908 fik Søborg sin egen skole. Den hed såmænd Søborg skole, men det var slet ikke så indlysende, som man skulle tro, for "Søborg" havde aldrig før været anerkendt som en officiel betegnelse, så Søborg skole blev en milepæl.

Nu manglede man så "bare" også at få egen kirke i Søborg. Det konsortium, der udstykkede Søborggård havde foræret kommunen grunden til skolen og samtidig havde de også doneret grunden til en eventuel kirke, men da man fandt kirkegrunden for lille, så havde man udskudt kirkebygger-tanken. I 1906 begyndte man dog for alvor at tale om kirken, og i 1912 fik man mageskiftet sig til den nuværende grund.

Sammenhold og filantropi

I 1905 skete der det sørgelige, at en familieforsørger i Søborg fik tuberkulose. Han var uhelbredeligt syg og kunne ikke arbejde. Familien led stor nød, og var truet med at måtte gå fra hus og hjem. Behjertede mennesker fortalte det til en anden søborg-borger, nemlig: Fru Mathilde Marius Hansen, der var gift med koncertmesteren fra Det kgl. Kapel, Marius Hansen. Fru Marius Hansen var også selv meget musikalsk og nu besluttede hun, sammen med sin mand og assurandør F. Hans L. Møller at danne "et Udvalg med det Formål at afholde Velgørenheds- og Folkekoncerter i Filantropiens Tjeneste".

Den første koncert blev afholdt d. 27/7-1905 og overskuddet på 265,50 kr. gik til den hårdt ramte familie. En sådan succes turde udvalget dog ikke satse på hver gang. Derfor gik man på aldeles moderne vis ud i byen og fandt en sponsor, der ville finansiere eventuelle underskud.

De næste år bød ikke på de helt store koncertarrangementer. Villabyen var trods alt stadig i sin vorden og der var grænser for, hvor mange koncerter, befolkningsunderlaget kunne retfærdiggøre. Men så begyndte kirkesagen at rulle. I 1910 blev man enige om at holde en stor koncert i Søborg skoles gymnastiksal og dermed var startskuddet givet til adskillige koncerter til fordel for det projekterede kirkebyggeri. I anledning af indsamlingen af penge til kirkebyggeriet blev der nedsat et komite. Både Fru Koncertmesteren og assurandør Møller var at finde i denne komite og det er noget uldent om koncerterne til fordel for kirkesagen egentlig blev afholdt af komiteen eller af Fru Koncertmesteren med bagved stående sponsor. Til gengæld er det helt sikkert, at koncerterne i denne periode gav solidt overskud.

Sponsoren

Folkekoncerterne var en usikker forretning. Nogle gange kom der op imod 600 gæster andre gange ikke engang det halve. Den sponsor man fandt hed: Carl Jørgensen. Carl Jørgensen var en kendt og driftig københavner på kun 33 år, født i 1872 og siden død i 1937. Han var udlært købmand, men allerede i 1900 blev han direktør for de københavnske Automatcafeer. Fra 1902 til 1914 ejede han også Cafe National og fra 1914 til 1924 Industricafeen. I 1900 grundlagde han aktieselskabet Provins Hotellet, der siden blev omdøbt til A/S Hotel Nordland. Denne aktive herre sad naturligvis også i en mængde forskellige faglige og filantropiske foreninger, der iblandt Folkekoncerterne i Søborg.

En af Carl Jørgensens, måske, største samlede gaver i forbindelse med Folkekonerterne, var hans dannelse af en såkaldt grundfond i 1908, hvortil han alene bidrog. Fonden skulle primært bruges til økonomisk støtte af privatpersoner, eventuelle underskud efter koncerterne dækkede han stadig direkte.

Folkekonerterne

I 1912 var folkekonerterne ved at være en fast institution og de fik nu det helt officielle navn: Institutionen Fru Koncertmester Mathilde Marius Hansens Folkekonerter. Det er meget tydeligt, at Marius Hansen var en kendt og agtet person i det københavnske teaterliv. Folkekonerterne kunne jævnligt tilbyde søborg-borgerne at opleve de største navne fra Det kgl. Teater og de øvrige københavnske scener. Mange af navnene er naturligvis ikke specielt kendte længere, men flere har nok hørt om kgl. operasanger Lilli Hoffmann, skuespillerinde Charlotte Wiehe Bérény, kgl. kammermusiker Fini Henriques, musikdirektør Schiøler m.fl.

Søborg kirke stod færdig i 1914. Der var godt nok stadig ikke noget orgel, og det formål ville Folkekonerterne naturligvis gerne støtte, men den helt store, økonomiske og menneskelige belastning, som selve kirkebyggeriet havde været, var nu slut. Dermed kunne man hellige sig andre gode, folkeoplysende formål.

Arbejder- & Folkebiblioteket for Villabyen Søborg-Buddinge

Allerede i 1904 købte Folkekonerterne, via assurandør F.H.L. Møller, villaen på Erik Bøghs Alle 5 (daværende nummer 3). Her oprettede man i første omgang en koncertsal. I 1915 oprettede man et læseværelse og tre bogværelser i forbindelse med koncertsalen og dermed var grunden lagt til Gladsaxes første, offentlige bibliotek. Alle, der boede i byen og var fyldt 15 år, kunne gratis benytte biblioteket, der rummede 5000 bind. Som førstegangslåner skulle man dog enten lægge et depositum på to kroner eller stille med en kautionist. Det var tilladt at låne én bog ad gangen og man kunne låne den op til fjorten dage. Biblioteket havde åbent onsdag og lørdag fra 8-10 og assurandør Møller, der stadig sad i Folkekonerternes bestyrelse var udnævnt til bibliotekar og ansvarlig for bibliotekets drift. I baggrunden sad Folkekonerternes bestyrelse selvfølgelig og formanden Carl Jørgensen, donerede egenhændigt omkring 3000 bind til det nye bibliotek.

Observatoriet Astræa

I 1910 købte assurandør F.H.L. Møller igen en grund til brug for Folkekonerterne. Denne gang var det naboejendommen på Erik Bøghs Alle (nuværende nr. 7), man erhvervede. Bagest på denne grund havde en privatmand allerede i 1904 opstillet en lille stjerneikkert og indrettet et observatorium. Dette observatorium blev i 1914 udvidet en del, men det fungerede stadig som privat observatorium. I 1916 gik Folkekonerterne for alvor i gang med at forbedre observatoriet

og man installerede straks en større kikkert - den fjerdestørste i København. I 1922 tog man det helt store spring og fik installeret Skandinaviens største kikkert i observatoriet. Man tog en beskedent entre på 50 øre for almindelige besøgende, men større skolebørn havde gratis adgang. Der var åbent hver onsdag og lørdag aften, hvis det var stjerneklart og man kunne også lave aftaler om særforestillinger".

Hvad skete der siden med Folkekoncerterne

Privat filantropi hørte en bestemt tid til. Efterhånden overtog Stat og kommuner de forpligtelser, der tidligere havde været overladt til det private initiativ. Således gik det også med Folkekoncerterne.

I bestemmelserne for Institutionen Fru Koncertmester Mathilde Marius Hansens Folkekoncerter står, at "Dersom Bestyrelsen skulde opgive Arbejdet for Sagen eller finde en Ændring formaalstjenlig, skal Institutionen Fru Koncertmester o.s.v. med Pengemidler og Ejendele overgaa til kommunal Ejendom".

Disse bestemmelser burde jo så løbende være blevet efterlevet, men sådan blev det ikke. Det kommunale biblioteksvæsen i Gladsaxe blev oprettet i 1923. Alle de små, private bogsamlinger og -udlån overdrog deres samlinger til det nye offentlige bibliotek- UNDTAGEN lige netop Arbejder- og Folkebiblioteket på Erik Bøgghs Alle. Assurandør Møller nænnede ikke at skille sig af med "sin" samling, der nu var vokset til at omfatte 10.001 bind, da det kom til stykket, og fortsatte derpå en tid med det private udlån, men med årene afgik biblioteket ved en stille død. F.H.L. Møller selv døde i 1934 og derpå overgik samtlige bøger i biblioteket til kommunal ejendom, efter aftale med Carl Jørgensen, der havde holdt hånden over Møller siden 1917. Huset på Erik Bøgghs Alle 5 overgik til Marius Hansen, der beholdt det indtil 1940. Det fik derpå forskellige ejere, der byggede en del til, men i 1989 blev det revet ned til fordel for den bebyggelse, der blev bygget på Søborg Hovedgade 72-76.

Observatoriet Astræa fortsatte sit virke stort set lige så længe som Søborg Folke- og Arbejderbibliotek. I begyndelsen af trediverne blev observatoriet anset for at være så brandfarligt, at politiet truede med at skride ind, og efter Møllers død i 1934 blev hele inventaret solgt til skolebrug i Roskilde kommune. I midten af 1934 solgte kapelmester Marius Hansen, der havde arvet begge ejendomme på Erik Bøgghs Alle, Astræa til Socialdemokratiets Ungdomshjemsfond i Gladsaxe kommune. Umiddelbart derefter blev observatoriet revet ned og den nuværende bygning bygget på grunden. Den nuværende bygning står i øvrigt også til mulig nedrivning og den ejes stadig af Socialdemokraterne.